

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم اداری و اقتصاد
گروه اقتصاد

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی علوم اقتصادی

تحلیل اثرات بهره‌وری و تجارت بر اشتغال صنایع کارخانه‌ای ایران در سال‌های

۱۳۷۴-۱۳۸۶

استاد راهنما:

دکتر صادق بختیاری

استاد مشاور:

دکتر کریم آذربایجانی

پژوهشگر:

محمد فرزانه

مهر ۱۳۹۰

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی علوم اقتصادی آقای محمد فرزانه تحت عنوان

تحلیل اثرات بهره‌وری و تجارت بر اشتغال صنایع کارخانه‌ای ایران در سالهای

۱۳۷۴-۱۳۸۶

در تاریخ ۹۰/۰۷/۱۹ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضا	استاد راهنمای پایان‌نامه دکتر صادق بختیاری با مرتبه‌ی علمی استاد
امضا	استاد مشاور پایان‌نامه دکتر کریم آذربایجانی با مرتبه‌ی علمی دانشیار
امضا	استاد داور داخل گروه دکتر سیدکمیل طیبی با مرتبه‌ی علمی استاد
امضا	استاد داور خارج از گروه دکتر مصطفی عمادزاده با مرتبه‌ی علمی استاد

امضای مدیر گروه

تقدیر به پدری کوشا و مادری مهربان

سپاسگزاری:

شکر خدای که هر چه طلب کردم از خدا بر منتهای همت خویش کامروا گشتم

سپاس ایزد منان را که لطفش در همه حال شامل بندگان است. بعد از سپاس خالق بی همتا جا دارد تمامی اساتیدی را که در محضرشان علم و ادب آموختم نکیریم نمایم در این بین از استاد زاهنما آقای دکتر بختیاری و استاد مشاور آقای دکتر آذربایجانی و همچنین اساتید محترم داور آقای دکتر عمادزاده و آقای دکتر طیبی به طرز ویژه قدردانی و تشکر می نمایم. همچنین از تمامی دوستانی که در مراحل تدوین پایان نامه مرا یاری کرده اند، سپاسگزارم. به ویژه از دوستان بزرگوار آقایان ابوذر شاکری، بهروز کاکایی، عبدالله پوزجوان، مهدی حیدری، حسین امیری و بسیاری دیگر از دوستان که مجال ذکر نامشان در این تنگنا نمی گنجد.

چکیده

مطالعه‌ی مباحث مربوط به اشتغال در دنیایی که به طور فزاینده به سوی جهانی شدن پیش می‌رود و دنیایی که در آن معرفی تکنولوژی‌های نوین بر یکدیگر سبقت می‌گیرند مسأله‌ای اساسی و حائز اهمیت است. فهم چگونگی واکنش اشتغال به این پدیده‌ها که به هیچ عنوان نمی‌شود آنها را نادیده گرفت کمکی بزرگ به سیاستگذاران اقتصادی است. تجارت بین‌الملل و بهره‌وری از عوامل مهم و اثرگذار بر اشتغال هستند و هر دوی این عوامل می‌توانند دارای اثرات مثبت و یا دارای اثرات منفی بر اشتغال باشند به علاوه تجارت بین‌الملل هم بصورت مستقیم و هم بصورت غیرمستقیم و از طریق بهره‌وری بر اشتغال اثرگذار است که در این مطالعه به هر دوی آنها پرداخته شده است. هدف این مطالعه تحلیل آثار تجارت و بهره‌وری بر اشتغال صنایع کارخانه‌ای ایران است، این مطالعه با استفاده از داده‌های تابلویی به بررسی آثار تجارت و بهره‌وری (شامل بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری کل عوامل تولید) بر اشتغال صنایع کارخانه‌ای ایران در سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۷۴ می‌پردازد، در الگو تجربی این مطالعه اثرات اشتغالی: ۱- توسعه تقاضای صادرات ۲- افزایش رقابت وارداتی ۳- اثر بهره‌وری صادرات ۴- اثر بهره‌وری رقابت وارداتی و ۵- کاراندوز یا سرمایه اندوز بودن پیشرفت بهره‌وری مورد بررسی قرار می‌گیرد. نتایج این پژوهش با استفاده از داده‌های تابلویی و رویکرد اثرات ثابت نشان می‌دهد که رقابت وارداتی اثر منفی بر اشتغال داشته و اثر تقاضای صادرات گرچه مثبت است اما اثرات آن ناچیز است. نتایج اثر بهره‌وری صادرات و اثر بهره‌وری رقابت وارداتی نیز منفی بدست آمده است. به علاوه پیشرفت بهره‌وری در صنایع کارخانه‌ای ایران کاراندوز است.

کلیدواژه‌ها: اشتغال، تجارت بین‌الملل، بهره‌وری، اثر رقابت وارداتی، اثر تقاضای صادرات

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات پژوهش
۱-۱-۱-۱	مقدمه
۱-۲-۱-۱	شرح و بیان مساله پژوهشی
۱-۳-۱-۱	اهداف تحقیق
۱-۴-۱-۱	اهمیت و ارزش تحقیق
۱-۵-۱-۱	کاربرد نتایج تحقیق
۱-۶-۱-۱	فرضیه‌ها
۱-۷-۱-۱	نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه‌ها و یا پاسخگویی به سؤالات
۱-۸-۱-۱	جامعه آماری
۱-۹-۱-۱	ابزار گردآوری داده‌ها
۱-۱۰-۱-۱	ابزار تجزیه و تحلیل
۱-۱۱-۱-۱	کلیدواژه‌ها
	فصل دوم: ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش
۱-۲-۱-۲	مقدمه
۱-۲-۲-۲	مبانی نظری اشتغال و بیکاری بر اساس دیدگاه اقتصاددانان اولیه
۱-۲-۲-۲	آدام اسمیت (۱۷۷۶)
۱-۲-۲-۲	جیمز استوارت (۱۷۸۰-۱۷۱۲)
۱-۲-۲-۳	ژان باتیست سی (۱۷۷۶-۱۸۳۲)
۱-۲-۲-۴	سیمون سیسموندی (۱۷۷۳-۱۸۴۲)
۱-۲-۲-۵	دیوید ریکاردو (۱۷۷۲-۱۸۲۳)
۱-۲-۲-۶	کارل مارکس (۱۸۱۸-۱۸۸۳)

عنوان

صفحه

۱۲	۳-۲- مبانی نظری اشتغال و بیکاری بر اساس دیدگاه مکاتب اقتصادی
۱۳	۴-۲- منافع تجارت بین‌الملل
۱۳	۱-۴-۲- افزایش کارایی
۱۴	۲-۴-۲- تخصیص بهینه منابع
۱۴	۳-۴-۲- ایجاد رقابت
۱۴	۴-۴-۲- افزایش قدرت رقابت‌پذیری
۱۵	۵-۴-۲- امکان استفاده از صرفه‌های ناشی از مقیاس
۱۵	۶-۴-۲- گسترش بازارهای داخلی
۱۶	۷-۴-۲- گسترش ابتکار و نوآوری
۱۶	۸-۴-۲- انتشار تکنولوژی
۱۶	۵-۲- تأثیر تجارت بین‌الملل بر اشتغال
۱۹	۱-۵-۲- تجارت، تخریب و ایجاد مشاغل
۲۰	۶-۲- اثر تقاضای صادرات
۲۱	۷-۲- اثر رقابتی واردات
۲۱	۸-۲- بهره‌وری و اشتغال
۲۲	۱-۸-۲- مبادله بین بهره‌وری و اشتغال
۲۳	۲-۸-۲- پیش‌بینی تئوری ادوار تجاری حقیقی در ارتباط با بهره‌وری و اشتغال
۲۴	۹-۲- تکنولوژی و اشتغال
۲۴	۱-۹-۲- معیارهای استاندارد در مطالعات "اثرات اشتغالی تغییرات تکنولوژیکی"
۲۶	۱۰-۲- بهره‌وری و تجارت
۲۹	۱۱-۲- نقش واردات در انتقال تکنولوژی
۳۲	۱۲-۲- تحقیق و توسعه و رشد بهره‌وری کل
۳۳	۱۳-۲- اهمیت صنعت در تجارت و اشتغال
۳۳	۱۴-۲- انعطاف‌پذیری بازار کار

عنوان	صفحه
۲-۱۵- مروری بر مطالعات تجربی	۳۵
۲-۱۵-۱- مطالعات داخلی	۳۵
۲-۱۵-۲- مطالعات خارجی	۳۸
۲-۱۶- خلاصه فصل	۴۲
فصل سوم: روش پژوهش و ارائه الگو	
۳-۱- مقدمه	۴۳
۳-۲- ارائه الگو	۴۴
۳-۲-۱- مبانی نظری الگو و معرفی متغیرها	۴۴
۳-۲-۲- الگو اقتصادسنجی	۴۶
۳-۳- روش داده‌های تابلویی	۴۹
۳-۳-۱- مزایای داده‌های تابلویی	۵۰
۳-۳-۲- انتخاب روش مناسب برای برآورد الگوها	۵۱
۳-۴- روش برآورد الگو	۵۴
۳-۴-۱- الگوهای عطفی و روش حداقل مربعات معمولی	۵۴
۳-۴-۲- آزمون وجود همبستگی همزمان	۵۶
۳-۴-۳- ادغام داده‌های سری زمانی و داده‌های مقطعی با استفاده از متغیر موهومی (الگو اثرات ثابت)	۵۷
۳-۵- خلاصه فصل	۵۸
فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌ها	
۴-۱- مقدمه	۵۹
۴-۲- داده‌ها	۶۰
۴-۳- نتایج برآورد الگو	۶۳
۴-۳-۱- اثر تقاضای صادرات	۷۰
۴-۳-۲- اثر رقابتی واردات	۷۰
۴-۳-۳- اثر بهره‌وری صادرات	۷۱

عنوان	صفحه
۴-۳-۴- اثر بهره‌وری رقابت وارداتی.....	۷۱
۴-۳-۵- اثر بهره‌وری بر اشتغال.....	۷۲
۴-۳-۶- اثر کل صادرات و اثر مشتمل بر بهره‌وری صادرات بر اشتغال.....	۷۲
۴-۳-۷- اثر کل واردات و اثر مشتمل بر بهره‌وری واردات بر اشتغال.....	۷۳
۴-۴- خلاصه فصل.....	۷۴

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- مقدمه.....	۷۶
۵-۲- خلاصه تحقیق.....	۷۷
۵-۳- نتیجه تحقیق.....	۷۸
۵-۴- محدودیت‌ها.....	۸۱
۵-۵- پیشنهادها.....	۸۱
۵-۵-۱- پیشنهادهای سیاستی.....	۸۱
۵-۵-۲- پیشنهادها برای تحقیقات آتی.....	۸۲
پیوست.....	۸۴
الف- چارچوب کاری دیکسیت-استیگلیتز.....	۸۴
ب- نتایج برآورد نرم افزار ایویوز.....	۸۷
ج- ماتریس کوواریانس جملات اخلاص برای محاسبه آماره آزمون عدم وجود خودهمبستگی.....	۹۳
منابع و مأخذ.....	۹۵

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول ۴- ۱: صنایع کارخانه‌ای ایران بر اساس کدهای بین‌المللی دو رقمی ISIC	۷۱
جدول ۴- ۲: نرخ استهلاک در صنایع مختلف	۶۲
جدول ۴- ۳: آزمون F لیمر بمنظور انتخاب بین داده‌های ترکیبی و تابلویی در معادله اشتغال (VA)	۶۵
جدول ۴- ۴: آزمون F لیمر بمنظور انتخاب بین داده‌های ترکیبی و تابلویی در معادله بهره‌وری (VA)	۶۵
جدول ۴- ۵: آزمون F لیمر بمنظور انتخاب بین داده‌های ترکیبی و تابلویی در معادله بهره‌وری (TFP)	۶۵
جدول ۴- ۶: آزمون F لیمر بمنظور انتخاب بین داده‌های ترکیبی و تابلویی در معادله بهره‌وری (TFP)	۶۵
جدول ۴- ۷: نتایج آزمون هاسمن برای انتخاب اثر تصادفی یا اثر ثابت در معادله بهره‌وری (VA)	۶۵
جدول ۴- ۸: نتایج آزمون هاسمن برای انتخاب اثر تصادفی یا اثر ثابت در معادله بهره‌وری (TFP)	۶۵
جدول ۴- ۹: نتایج آزمون هاسمن برای انتخاب اثر تصادفی یا اثر ثابت در معادله اشتغال (VA)	۶۶
جدول ۴- ۱۰: نتایج آزمون هاسمن برای انتخاب اثر تصادفی یا اثر ثابت در معادله اشتغال (TFP)	۶۶
جدول ۴- ۱۱: نتایج برآورد معادله بهره‌وری (با استفاده از متغیر بهره‌وری نیروی کار)	۷۸
جدول ۴- ۱۲: نتایج برآورد معادله بهره‌وری (با استفاده از متغیر بهره‌وری کل عوامل تولید)	۷۸
جدول ۴- ۱۳: ضرایب معادله اشتغال با استفاده از متغیر بهره‌وری نیروی کار	۶۹
جدول ۴- ۱۴: ضرایب معادله اشتغال با استفاده از بهره‌وری کل عوامل تولید	۶۹
جدول ۴- ۱۵: اثر تقاضای صادرات	۷۰
جدول ۴- ۱۶: اثر رقابتی واردات	۷۰
جدول ۴- ۱۷: اثر بهره‌وری صادرات	۷۱
جدول ۴- ۱۸: اثر بهره‌وری رقابت وارداتی	۷۱
جدول ۴- ۱۹: اثر بهره‌وری بر اشتغال	۷۲
جدول ۴- ۲۰: نتایج حاصله با استفاده از متغیر بهره‌وری نیروی کار	۷۳
جدول ۴- ۲۱: نتایج حاصله با استفاده از متغیر بهره‌وری کل عوامل تولید	۷۳
جدول ۴- ۲۲: نتایج حاصله با استفاده از متغیر بهره‌وری نیروی کار	۷۳
جدول ۴- ۲۳: نتایج حاصله با استفاده از متغیر بهره‌وری کل عوامل تولید	۷۴

فصل اول:

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

پدیده‌ی افزایش اشتغال نتیجه‌ی مجموعه‌ی پیچیده‌ای از عوامل، شامل آزادسازی تجاری، توانایی رقابت بین‌المللی، بکارگیری تکنولوژی‌های نوین و میزان نرخ دستمزد واقعی می‌باشد (ویکفورد، ۲۰۰۴). گسترش تجارت بین‌الملل و وقوع پیشرفت‌های فنی از جمله عوامل مؤثر بر اشتغال شناخته شده‌اند بدین صورت که تجارت باعث بهره‌برداری کامل از منابع بیکار داخلی می‌شود به عبارت دیگر از طریق تجارت یک کشور در حال توسعه می‌تواند از یک نقطه‌ی تولیدی غیر کارا در داخل منحنی امکانات تولید که در اثر عدم بهره‌برداری کامل از منابع به علت تقاضای ناکافی پدید آمده است به یک نقطه‌ی تولیدی روی منحنی امکانات تولید حرکت کند. به علاوه تجارت بین‌الملل وسیله‌ای برای انتقال ایده‌های جدید و تکنولوژی‌های نوین نیز هست (حق‌شناس، ۱۳۸۴). مخصوصاً برای کشورهای در حال توسعه که به ندرت اقدام به تولید این ایده‌ها و تکنولوژی‌های نوین می‌نمایند. بنابراین می‌توان گفت تجارت بین‌الملل علاوه بر اثرات مستقیمی که بر اشتغال دارد می‌تواند به صورت غیرمستقیم و از طریق بهره‌وری نیز بر اشتغال مؤثر باشد.

توضیح اینکه تجارت بین‌الملل دارای تأثیرات مستقیم بر تکنولوژی تولید و بنابراین بهره‌وری است و بهره‌وری نیز به نوبه خود بر اشتغال مؤثر است بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تجارت بین‌الملل به طور غیرمستقیم نیز بر اشتغال تأثیرگذار است. نکته‌ی مهمی که در این میان باید بدان توجه شود تأثیرات دوگانه‌ای است که تجارت بین‌الملل و رشد بهره‌وری بر اشتغال بنگاه‌های داخلی می‌گذارند بدین صورت که تجارت بین‌الملل همچنان که به بنگاه‌های صادراتی فرصت حضور در بازارهای بین‌المللی را می‌دهد بنگاه‌هایی را که نتوانند با رقبای بین‌المللی خود رقابت کنند از گردونه‌ی رقابت خارج خواهد کرد و در مورد بهره‌وری نیز می‌توان گفت نحوه‌ی اثرگذاری رشد بهره‌وری بر میزان اشتغال بنگاه‌های داخلی، بستگی به کاربر یا کاراندوز بودن پیشرفت بهره‌وری دارد.

با توجه به اهمیت پدیده‌ی اشتغال و عوامل مؤثر بر آن از جمله تجارت بین‌الملل و رشد بهره‌وری، مطالعه‌ی همزمان این پدیده‌ها و نحوه‌ی اثرگذاری و اثرپذیری آنها می‌تواند بسیار مهم باشد. در این فصل، نخست به شرح و بیان مسأله پژوهشی پرداخته می‌شود و در ادامه به ترتیب اهمیت و ارزش پژوهش، اهداف و فرضیه‌ها بیان می‌شوند. در پایان به روش پژوهش پرداخته شده و واژگان کلیدی تعریف می‌گردند.

۱-۲- شرح و بیان مساله پژوهشی

سؤالاتی همچون اینکه صادرات چه تأثیری بر اشتغال دارد؟ واردات تا چه اندازه تغییرات اشتغال را توضیح می‌دهد؟ تأثیر گسترش تجارت بین‌الملل بر بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری کل عوامل تولید به چه صورت است؟ و اثراتی که تجارت بین‌الملل از طریق بهره‌وری بر اشتغال می‌گذارد در چه جهتی است؟ از جمله سؤالاتی است که پاسخ به آنها در هر اقتصاد مهم تلقی می‌گردد چرا که پاسخ به این سؤالات می‌تواند تعیین‌کننده جهت‌گیری‌های سیاست‌گذاری اقتصادی باشد. طبق آمارهای موجود کشورهای در حال توسعه با نرخ بیکاری بالایی مواجهه بوده و جهانی شدن نیز فرآیند اجتناب‌ناپذیری شده است. به علاوه وقوع پیشرفت‌های فنی و بهبود در بهره‌وری همراه با فرآیند جهانی شدن اقتصاد تأثیرات متفاوتی بر سطوح اشتغال و بیکاری دارد. حال سؤال اساسی این است که رابطه‌ی جهانی شدن اقتصاد و بهبود در بهره‌وری با سطوح اشتغال چگونه است؟

نظریات مختلفی در مورد اثرات جهانی شدن و به طور اخص تجارت بین‌الملل بر اشتغال وجود دارد. طرفداران آزادسازی تجاری معتقدند گسترش تجارت بین‌الملل اثرات مثبتی را بر اشتغال و سطوح دستمزد نیروی کار بر جای می‌گذارد اما شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد گسترش تجارت بین‌الملل بیکاری‌های گسترده‌ای را به دنبال داشته است. به عنوان مثال فرض کنید آزادسازی تجاری منجر به ورود تکنولوژی‌های جدید از خارج شود. به همان اندازه‌ای که این تکنولوژی‌های جدید مهارت‌بر باشند تقاضا برای نیروی کار ماهر افزایش می‌یابد که این بخش از نیروی کار جزئی‌ناچیز از نیروی کار است که نسبتاً دارای مهارت بالایی است (وود، ۱۹۹۷). بنابراین می‌توان گفت نتیجه نهایی ورود تکنولوژی جدید بر اشتغال بستگی به ترکیب مهارتی نیروی کار دارد. رشد تجارت بین‌الملل همچون تمام تحولات و تغییرات اقتصادی، علاوه بر سود با زیان نیز همراه است. در این زمینه علی‌رغم چشم‌انداز بسیار مثبت، از جمله بهره‌مندی وسیع از کارایی اقتصادی و رشد بالاتر، افزایش و تشدید رقابت، انتخاب وسیع‌تر، دسترسی به سرمایه، ایده‌ها، تکنولوژی و محصولات جدید، نگرانی‌های زیادی به ویژه در حوزه‌ی اشتغال وجود دارد (رمضانپور، ۱۳۸۳).

این مطالعه، اثر تجارت بین‌الملل و بهره‌وری بر اشتغال صنایع کارخانه‌ای در ایران را مورد کنکاش قرار می‌دهد. دلایل معتبری برای انجام این مطالعه وجود دارد. اول آنکه، ایران یک کشور با دریافتی‌های سرشار نفتی است که به دلیل همین دریافتی‌های بالا، حداقل از طریق واردات به فرآیند جهانی شدن اقتصاد گره خورده است چرا که در دوره‌هایی که صادرات نفتی افزایش می‌یابد متقابلاً کل واردات نیز افزایش می‌یابد (کميجانی و قويدل، ۱۳۸۴). اما به دلیل ماهیت پرنوسان قیمت‌های نفتی مجبور به توسعه صادرات غیرنفتی نیز گردیده است. با

توجه به این مطلب انتظار بر این است که اشتغال در ایران تحت تأثیر بخش تجاری آن (اعم از واردات و صادرات) قرار گرفته باشد.

دوم آنکه، قانون کار و قانون حداقل دستمزد در ایران تا حد زیادی یک قانون یک طرفه است که تنها به حمایت کارگر و نیروی کار پرداخته و باعث شده است که بازار کار در ایران یک شکل انعطاف‌ناپذیر و سخت به خود بگیرد و به هنگام وجود نرخ‌های بالای بیکاری، سازوکار بازار کار، قادر به تعدیل دستمزد در جهت پائین نباشد (بهکیش، ۱۳۸۴). بنابراین نمی‌توان از این طریق یعنی کاهش دستمزد اسمی به افزایش اشتغال یا کاهش بیکاری پرداخت. به علاوه به دلیل وجود اعانه‌های بیکاری و نیاز به کسب تخصص که فرآیندی زمان‌بر است، تحرک‌پذیری نیروی کار در بخش‌های مختلف تولیدی به کندی و به صورت بسیار محدود صورت می‌گیرد. این شرایط، نگاه جزئی و دقیق به تغییرات اشتغال وابسته به تجارت را در سطح بخشی توجیه می‌نماید. انعطاف‌ناپذیری بازار کار سبب می‌شود اخراج کارگران هم پای کاهش در فروش بنگاه‌ها کاهش نیابد و بنابراین بنگاه‌های داخلی با کاهش بهره‌وری مواجه شوند. این مساله به این نکته توجه دارد که بنگاه‌های داخلی ممکن است در رقابت با رقبای خارجی خود اقدام به بکارگیری تکنولوژی‌های نوین بنمایند ولی به دلیل ماهیت سخت قانون کار قادر به تعدیل نیروی کار خویش نباشند و این مساله موجبات کاهش در بهره‌وری آنان را فراهم می‌آورد.

سوم آنکه، تجارت بین‌الملل و بهبود در بهره‌وری، در این مطالعه از عوامل توضیح‌دهنده اشتغال در نظر گرفته شده و در عین حال دارای اثرات متقابل بر یکدیگر نیز می‌باشند. توسعه صادرات، دستاوردهای بهره‌وری را افزایش می‌دهد و رقابت وارداتی، بنگاه‌ها را وادار به تعدیل ساختار می‌نماید. به طور نظری، یعنی این که متغیرهای تجارت، به طور مستقیم بهره‌وری را و به طور غیرمستقیم و از طریق بهره‌وری اشتغال را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بنابراین باید بین اثرات مستقیم تجارت و آثار غیرمستقیم آن که در بردارنده تکنولوژی می‌باشد تفاوت قائل گردید، که در این مطالعه به این مهم پرداخته شده است. خلاصه اینکه، به دلیل ایجاد و تخریب فرصت‌های شغلی از طریق توسعه تجارت بین‌الملل و تأثیراتی که گسترش تجارت بین‌الملل بر بهره‌وری دارد همواره مطالعه برآیند اثرات حاصله برای اقتصاددانان مورد توجه ویژه‌ای قرار داشته است. در این مطالعه اثراتی که تجارت بین‌الملل به طور مستقیم بر اشتغال داشته است را به عنوان اثرات مستقیم و اثراتی را که از طریق بهبود در بهره‌وری بر اشتغال داشته است را به عنوان اثرات غیرمستقیم تجارت بین‌الملل بر اشتغال دسته‌بندی نموده‌ایم بر این اساس می‌توان اهداف زیر را مدنظر قرار داد.

۱-۳-اهداف تحقیق

- ۱- تحلیل اثرات تقاضای صادرات بر تغییرات اشتغال (اثر مستقیم) در صنایع کارخانه‌ای ایران.
- ۲- تحلیل اثرات افزایش رقابت وارداتی بر تغییرات اشتغال (اثر مستقیم) در صنایع کارخانه‌ای ایران.
- ۳- تحلیل اثرات بهره‌وری صادرات بر تغییرات اشتغال (اثر غیرمستقیم) در صنایع کارخانه‌ای ایران.
- ۴- تحلیل اثرات افزایش بهره‌وری رقابت وارداتی بر تغییرات اشتغال (اثر غیرمستقیم) در صنایع کارخانه‌ای ایران.
- ۵- تحلیل کاراندوز یا سرمایه‌اندوز بودن پیشرفت‌های تکنولوژیکی در صنایع کارخانه‌ای ایران.

۱-۴-اهمیت و ارزش تحقیق

منابع نفتی از منابع تجدیدناپذیر محسوب می‌گردد و این منابع به عنوان یکی از اصلی‌ترین عناصر تأمین مالی کشور رو به پایان است و چندی دیگر برنامه‌سازان اقتصادی کشور ادامه روند فعلی اقتصاد منهای نفت را به صورت تحمیلی خواهند پذیرفت. مهم‌ترین راه خروج از اقتصاد تک محصولی و تنوع بخشیدن به منابع تأمین مالی کشور در گروهی حمایت از تولیدات داخلی است به نحوی که این حمایت‌ها توان رقابتی محصولات داخلی را در مقابله با محصولات خارجی افزایش دهد. بسیار حائز اهمیت است که توجه کنیم شرایطی که امروز اقتصاد ایران با آن مواجه است شرایطی بس دشوار است چرا که از یک طرف با نرخ‌های بالای تورم و بیکاری مواجه‌ایم و از طرفی به شدت متکی به دریافتی‌های نفتی می‌باشیم که از ثبات چندانی برخوردار نیستند. از سوی دیگر، جهانی شدن فرآیند اجتناب‌ناپذیری شده است که دارای اثرات متعددی بر اقتصاد است. از جمله‌ی اثراتی که فرآیند جهانی شدن و به طور اخص گسترش تجارت بین‌الملل بر اقتصاد دارد، تأثیر آن بر سطح اشتغال و بهره‌وری است. رابطه‌ی جهانی شدن و اشتغال نیز به دلایل متعددی از جمله نوع نیروی کار و نوع تابع تولیدی که هر بخش استفاده می‌کند، متفاوت است. به علاوه، کشورهای در حال توسعه به ندرت اقدام به نوآوری و ارائه‌ی یک فرآیند تولیدی جدید و یا یک محصول جدید می‌نمایند و عمده‌ترین روش برای کسب تکنولوژی‌های نوین برای آنها، تجارت بین‌الملل می‌باشد، بنابراین بهره‌وری، تحت تأثیر بخش تجاری قرار می‌گیرد و بسته به نوع تکنولوژی وارد شده و کاراندوز یا سرمایه‌اندوز بودن آن، اشتغال به صورت‌های مختلفی تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. نتیجه اینکه بهبود اشتغال، بهره‌وری و توسعه‌ی صادرات غیرنفتی از اولویت بالایی برخوردار است بنابراین پاسخ به این سؤالات که اشتغال در ایران تا چه حد تحت تأثیر بخش تجاری آن قرار گرفته و تأثیرات تجارت بر

اشتغال از طریق بهره‌وری به چه صورت بوده است می‌تواند تصویری از سیاست‌های اجرا شده در این زمینه را ارائه دهد و بسته به پاسخ‌های مزبور می‌توان اقدام به تصحیح یا تعدیل سیاست‌های اتخاذ شده نمود.

۱-۵- کاربرد نتایج تحقیق

آگاهی از چگونگی ارتباط میان تجارت بین‌الملل و اشتغال، بالاخص اشتغال در بخش صنایع، امری است که می‌تواند به سیاست‌گذاران کمک نماید تا با دید روشن‌تری، اقدام به توسعه و یا عدم توسعه‌ی تجارت بین‌الملل بنمایند، این تحقیق به این صورت این امر را روشن می‌سازد که تجارت بین‌الملل اثر مثبت بر اشتغال داشته و یا اثر منفی و این آثار به چه میزانی بوده است و دیگر اینکه تجارت بین‌الملل در چه جهتی بر بهره‌وری (شامل بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری کل) تأثیر گذار بوده است و آثار این تغییرات بهره‌وری ناشی از تجارت تا چه حد قادر به ایجاد تغییر در اشتغال می‌باشد، حال یک سیاست‌گذار اقتصادی با توجه به این اطلاعات و اولویت‌های اقتصادی خواهد توانست بوسیله‌ی ابزارهایی که در اختیار دارد عوارض ناشی از این فرآیند اجتناب‌ناپذیر را به حداقل برساند. به طور واضح می‌توان نهادهای سیاست‌گذار در امر اشتغال مانند وزارت کار و سازمان‌های مسئول در امر تجارت مانند وزارت بازرگانی و همچنین متولیان بهره‌وری در کشور را از استفاده‌کنندگان اصلی این پژوهش دانست.

۱-۶- فرضیه‌ها

- ۱- بهبود تقاضای صادرات بر تغییرات اشتغال در صنایع کارخانه‌ای ایران مؤثر نیست.
- ۲- بهبود رقابت وارداتی بر تغییرات اشتغال در صنایع کارخانه‌ای ایران مؤثر نیست.
- ۳- بهبود بهره‌وری صادرات بر تغییرات اشتغال در صنایع کارخانه‌ای ایران مؤثر نیست.
- ۴- بهبود بهره‌وری رقابت وارداتی بر تغییرات اشتغال در صنایع کارخانه‌ای ایران مؤثر نیست.
- ۵- پیشرفت‌های تکنولوژیکی در صنایع کارخانه‌ای ایران، کاراندوز نیست.

۱-۷-نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه‌ها و یا پاسخگوئی به سؤالات

این مطالعه به صورت تجربی و به کمک روش‌های اقتصادسنجی داده‌های تابلویی، فرضیه‌های مطرح شده در تحقیق را آزمون می‌نماید.

۱-۸-جامعه آماری

جامعه‌ی آماری مورد استفاده در این مطالعه، صنایع کارخانه‌ای ایران، شامل ۱۰ کارکن و بیشتر می‌باشد. به عبارتی ۸ بخش صنایع کارخانه‌ای ایران بر اساس کدهای ۲ رقمی ISIC^۱ در بازه‌ی زمانی ۱۳۸۶-۱۳۷۴ مورد مطالعه واقع شده است.

۱-۹-ابزار گردآوری داده‌ها

داده‌های مورد نیاز در این مطالعه به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای از سالنامه‌های آماری کشور در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۷۴ استخراج گردیده است.

۱-۱۰-ابزار تجزیه و تحلیل

این مطالعه با یک رهیافت اقتصادسنجی مبتنی بر داده‌های تابلویی و رویکرد اثرات ثابت و با استفاده از نرم افزار ایویوز^۲ به آزمون فرضیه‌های مطرح شده پرداخته است.

۱-۱۱-کلیدواژه‌ها

اشتغال (Employment): هر فعالیت فکری یا بدنی که قانوناً مجاز باشد و به منظور کسب درآمد (نقدی یا غیرنقدی) صورت بگیرد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۳).

تجارت بین‌الملل (International Trade): مبادله کالاها و خدمات بین یک کشور و سایر کشورهای جهان^۳ (قره باغیان، ۱۳۷۲، ص ۱۴۹).

بهره‌وری (Productivity): بهره‌وری به مفهوم نسبت بین بازده تولید به واحد منابع بکار گرفته شده است که با نسبت مشابه دوره پایه مقایسه می‌شود (ماندل^۴).

^۱ International Standard Industrial Classification

^۲ Eviews 7

^۳ تجارت بین‌الملل یک متغیر جریان است بنابراین در یک بازه‌ی زمانی خاص (مثل یک سال) تعریف می‌شود.

اثر رقابتی واردات (Import Competition Effect): به تغییر در تولید و یاسهم بنگاه از بازار داخلی که در اثر رقابت با رقبای خارجی ایجاد می‌شود اثر رقابتی واردات گفته می‌شود (ابراهام و براک، ۲۰۰۰).

اثر تقاضای صادرات (Export Demand Effect): فرصت نفوذ بنگاه‌های داخلی در بازارهای خارجی که منجر به افزایش در صادرات و اشتغال بخشی می‌گردد را اثر تقاضای صادرات گویند (ابراهام و براک، ۲۰۰۰).

¹ Mundel

² Abraham, Brock (2000)